

כ"ג י"ח: **בָּלָל בְּאֵי שְׁעָרֶיךָ** - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להחליף בין המרכא והטפחא ולהטעים בָּלָל בְּאֵי שְׁעָרֶיךָ.

כ"ג כ': **מָאָת** - יש להזהר שלא להבליע את האל"ף וישמע שקרא מֵת. וכן הוא להלן.

כ"ד ב': **בְּכָל־אֲשֶׁר־לֹ** - יש להקפיד לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים בְּכָל־אֲשֶׁר־לֹ.

כ"ד ד': **מוֹלְדֹתִי** - הדלי"ת בשווא נח, ולא בשווא נע', למרות הקושי". ויש להזהר שלא להבליעה בתי"ו שישמע כאילו קרא מוֹלְדִי. או לחלקה לשתי מילים ולקרא מוֹלְדִי תִי. ואם אינו יכול לקרוא בשווא נח בלי להבליע את הדלי"ת או לחלקה לשתי מילים, עדיף לקרוא בשווא נע. וכן הוא להלן ז'.

כ"ד ו': **הַשְּׁמֶר לָךְ** - הטעם מלעיל בשי"ן, והמ"ם בסגול. ויתכן שאם קרא הַשְּׁמֶר מלרע נחשב לשינוי משמעות.⁹

כ"ד ז': **נִשְׁבַּעְתִּי** - יש להקפיד להשמיע את העי"ן, שאם לא ישמיעה משנה משמעות, שישמע שקרא נִשְׁבַּח בה"א מלשון שבי, שהרי הה"א אינה נשמעת.¹⁰

כ"ד ח': **מִשְׁבַּעְתִּי** - השי"ן בדגש, והשווא נע.

כ"ד ט': **וַיִּשְׁבַּע לֹ** - הטעם מלעיל בשי"ן, והבי"ת בהעמדה מועטת.

כ"ד י"ב: **וַיֹּאמֶר** - מוטעם בשלשלת, וניגונו כשני פזרים ותלישא גדולה.¹¹ ואע"פ שמסומן פסיק אחר השלשלת, אין צריך להפסיק בו בשהייה.¹²

עַם אֲדָנִי אֲבָרְהָם - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להחליף בין המרכא והטפחא ולהטעים עַם אֲדָנִי אֲבָרְהָם.

כ"ד י"ג: **עַל־עֵינִי** - יש להקפיד על הגייה נכונה של העי"ן, שלא ישמע שקורא אֵין באל"ף.¹³

הָעִיר - יש להקפיד על הגייה נכונה של הה"א, שלא ישמע שקורא אָעִיר באל"ף.

כ"ד ט"ו: **וַיְהִי־הוּא** - יש להקפיד לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים וַיְהִי הוּא.

כ"ד כ': **וַתֵּעַר** - התי"ו בשווא נע, והטעם מלרע בעי"ן. ואין לקרוא וַתֵּעַר בפתח ומלעיל.

כ"ד כ"ד: **יִלְדָה** - היו"ד בקמץ גדול, והלמ"ד בשווא נע, והוא מלשון לידה. והקורא יִלְדָה בפתח ושווא נח,¹⁴ משנה משמעות ללשון נערה צעירה.¹⁵ וכן הוא להלן.

9 ופירשו רוב הראשונים (רד"ק במבוא על ע"ב ע"ב, המנהיג הל' תפילה ס' ל"ח, טור או"ח ס' ס"א. וכו' בשו"ע שם סעיף ט"ו) דהיינו שצריך דקדוק להשמיע יפה את העי"ן, שלא תהיה נשמעת כה"א.

10 לקוראים בהגיה המבחינה בין קמץ לפתח, אם לא יקפידו על ההגייה הנכונה, אע"פ שעשו שלא כדין, לא שינו משמעות, כיון שהמשמעות ניכרת עדיין ע"י הפתח. אך לקוראים בהגיה שאינה מבחינה בין קמץ לפתח, שאצלם כל הבידול בין המשמעים הוא ע"י הגיית העי"ן, אם לא יקפידו על ההגייה הנכונה, יש לחשוש בזה לשינוי משמעות.

11 כתב ר' אליהו בחור (טוב טעם ריש פרק ד') שניגון השלשלת כשני פזרים ותלישא. ונראה שכוונתו לתלישא גדולה, שהלא שלשלת הוא טעם מפסיק, וא"כ מוכרח שנגמר בניגון תלישא גדולה המפסיק, ולא בניגון תלישא קטנה המחבר (ואמנם הפיסוק של שלשלת גדול יותר מהפיסוק של תלישא גדולה, ואולי אין המנגינה זהה בדיוק לתלישא גדולה, אלא כעין תלישא גדולה).

12 ענין זה מבואר בגליון פרשת וירא תשע"ו הערה י"ח.

13 כתב בשו"ע (או"ח סימן נ"ג סעיף י"ב) שאין למנות כשליח ציבור מי שקורא אות אל"ף כאות עי"ן או אות עי"ן כאות אל"ף. ובמשנה ברורה שם (סקל"ז) הביא את דברי האחרונים, שכתבו שבמקום שכולם מדברים כך מותר.

14 אך אע"פ שבמקום שכולם קוראים כך מותר להעלותו כש"ץ כיון שכך רגילים באותו מקום, מ"מ לכתחילה ודאי ראוי ונכון להדר לקרוא כהוגן בהגייה הנכונה.

15 וכתב בערוך השולחן (סימן נ"ג סעיף י"ה, סימן ס"א סעיף ח'), שאע"פ שבמדינותינו אין בקיאים בחילוק שבין אל"ף לעי"ן, בכל זאת בקריאת שמע יש לדקדק להפרישם זה מזה, וכתב עוד (סימן ס"ב סעיף ב') שהמדקדק במצוות יראה לדקדק בזה הרבה בכל התורה, ושכרו גדול כשמדקדק בזה. וכל זה במקום שלא משתנה המשמעות, אך במקום שאם קורא שלא כראוי משתנה המשמעות, ראוי מאד להקפיד ולדקדק להגות כראוי.

16 לקוראים בהגיה המבחינה בין קמץ לפתח, אם לא יניעו את השווא, אע"פ שעשו שלא כדין, לא שינו משמעות, כיון שהמשמעות ניכרת עדיין ע"י הקמץ שבו"ד. אך לקוראים בהגיה שאינה מבחינה בין קמץ לפתח, שאצלם כל הבידול בין המשמעים הוא ע"י נעות ונחות השווא, אם לא יניעו את השווא, יש לחשוש בזה לשינוי משמעות.

17 כבבראשית ל"ד ד': קח לי אֶת הַיִּלְדָה הזאת לְאִשָּׁה.

9 ולא יתכן כלל שיבוא כאן שווא נע, שהרי אין שווא נע בא לפני דגש. וכל הטעם שהתי"ו דגושה, משום שלפניה שווא נח.

10 הגיית הדלי"ת הרפה דומה להגיית האות זי"ן, ואין כל קושי להגותה בשווא נח לפני האות תי"ו, אך כיון שאצל האשכנזים והספרדים נשתכחה הגיית הדלי"ת הרפה, והוגים כל דלי"ת כמו הדלי"ת הדגושה בדגש קל, נוצר קושי להגותה לפני האות תי"ו (וראה מש"כ בזה בשו"ת פאת שדך ח"ב סוף סימן כ"ד).

11 כל תיבת השמר שבמקרא מוטעמת מלעיל והמ"ם בסגול, פרט לפעם אחת שמוטעמת מלרע והמ"ם בצירי (בישעיה ז' ד': הַשְּׁמֶר וְהִשְׁקֵט אֶל־תִּירָא). וניתן היה לומר שמשפט התיבה להיות מוטעמת בכל מקום מלרע, אלא שבשאר המקומות הטעם מלעיל משום שתיבת לָךְ כתובה אחר תיבת הַשְּׁמֶר, ולכן הטעם נסוג אחור (ואכן כך כתב המלבי"ם בישעיה שם).

12 אך באמת לא יתכן לומר כן, שאע"פ שברוב המקומות אכן כתוב הצירוף "הַשְּׁמֶר לָךְ", ובזה אפשר לומר שהטעם נסוג אחור, תיבת "השמר" מוטעמת מלעיל גם במקומות בהם לא יתכן שהטעם נסוג אחור (כגון: הַשְּׁמֶר מִקְצֵי (שמות כ"ג כ"א), הַשְּׁמֶר מִקְצֵי (מלכים ב' ו' ט'), שלא יתכן נסוג אחור משום שהתיבה שאחריה אינה מוטעמת בראשונה), ומוכח שמשפט תיבת "השמר" להיות מוטעמת מלעיל.

13 ובפירושו תיבת "השמר" שבישעיה המוטעמת מלרע, נחלקו המפרשים, רבינו סעדיה גאון פירש שהוא מלשון שמירה, כשאר "השמר" שבמקרא, אך דונש בתשובותיו לרס"ג (תשובה קכ"א) השיג עליו, שאיך יאמר "אל תירא" אחר שאמר "השמר", והוא כמו לומר "תירא" ואח"כ "אל תירא", ולכן כתב שהוא מלשון שמרים, כלומר שקוט על שמריך, והראיה, שהמילה מוטעמת מלרע שלא כדרך המקרא.

14 והאבן עזרא בשפת יתר (סימן צ"ג) כתב על דברי דונש שמזה שהמילה מלרע אין להוכיח שפירושה שונה, כי מנהג הנפעל להיות פעם מלעיל ופעם מלרע, ואין משפט לשון הקודש לעשות הפרש בטעמים אלא בשמות, ודברי דונש רחוקים מאד, עכ"ל. אך בפירושו (בראשית כ"ד ו') כתב וז"ל: כל "השמר" מלעיל מלשון שמירה, ואשר מלרע לשון שמרים, כמו "השמר והשקט", כטעם שקט הוא על שמריו, עכ"ל. ונראה שחזר בו ממה שכתב בשפת יתר.

15 ורד"ק (ישעיה ו' ד': שְׁרֵשִׁים שְׂרֵשׁ שִׁמְרָה) פירש ג"כ כדונש שמלרע הוא לשון שמרים, אך הביא שרש"ג פירש שהוא לשון שמירה, וכן תרגם יונתן, שהלא בכל מקום תרגם "אסתמר", ולא חילק בין מלעיל למלרע.

16 והעולה מכל זה, שהקורא "השמר" מלרע במקום מלעיל, לדונש רד"ק ואב"ע בפירושו יש בזה שינוי משמעות, ולרס"ג ואב"ע בשפת יתר אין בזה שינוי משמעות, וכן נראה מתרגום יונתן.

17 איתא בירושלמי (ברכות פ"ב ה"ד): אלו צריך דקדוק וכו', ר' חנינא בשם ר' אחא אשר נשבע ה' ע"כ.

כ"ד ל"ד: וַיֹּאמֶר - יש להקפיד לנגן את הטעם אתנחתא כראוי, ולא להוסיף טעם נוסף לפניו ולהטעים וַיֹּאמֶר.¹

כ"ד ל"ו: אֶת־כָּל־אֲשֶׁר־לֹ - יש להקפיד לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים אֶת־כָּל אֲשֶׁר־לֹ.

כ"ד מ"ג: וַאֲמַרְתִּי - הטעם מלרע בתי"ו.

כ"ד מ"ד: אֲשֶׁר־הֵכִיחַ - יש להקפיד על הגייה נכונה של הה"א, שהוא לשון עבר נסתר. שלא ישמע שקורא אוֹכִיחַ באל"ף, שהוא לשון עתיד מדבר.

כ"ד מ"ח: וַאֲבָרְךָ - הוי"ו בקמץ. ואין לקרוא וַאֲבָרְךָ בפתח.

כ"ד מ"ט: וְעַתָּה - יש להקפיד על הגייה נכונה של העי"ן, שלא ישמע שקורא וְאֵתָה באל"ף.²

כ"ד נ"א: לִבְנֵי־אֲדָנָיִךְ - יש להקפיד לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים לִבְנֵי אֲדָנָיִךְ.

כ"ד נ"ד: אֲשֶׁר־עָמַז - יש להקפיד על הגייה נכונה של העי"ן, שלא ישמע שקורא אָמַז באל"ף.³

כ"ד ס': וַיֹּאמְרוּ לָהּ - הטעם מלעיל ביו"ד.⁴

כ"ד ס"ג: וְהִנֵּה גְמִלִים בָּאִים - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להחליף בין המרכא והטפחא ולהטעים וְהִנֵּה גְמִלִים בָּאִים.

כ"ד ס"ז: הָאֱלֹהִים - הטעם מלעיל באל"ף, והה"א שאחריו בחטף סגול,⁵ ואין לנגן את הטעם בה"א או בלמ"ד.

וַיִּנָּחֵם - הטעם מלרע בחי"ת.

כ"ה ד': וְאֵלֶּדְעָה - הטעם מלרע בעי"ן.

כ"ה ה': אֶת־כָּל־אֲשֶׁר־לֹ - יש להקפיד לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים אֶת־כָּל אֲשֶׁר־לֹ.

כ"ה ז': אֲשֶׁר־חִי - יש להקפיד לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים אֲשֶׁר חִי.

כ"ה ח': וַיֹּאסֶף - הטעם מלעיל באל"ף, והסמ"ך בסגול. ואין לקרוא וַיֹּאסֶף מלרע ובצירי. וכן הוא להלן י"ז.

כ"ה י"א: וַיִּבְרָךְ - הטעם מלעיל בבי"ת.

כ"ה ט"ז: אֲלֵהָ הֵם - יש להקפיד לנגן את הטעמים כראוי, ולא להשמיט את המונח ולהטעים אֲלֵהָ הֵם במקף.

כ"ה י"ח: אֲשֶׁר־הָ - האל"ף בפתח, ואין לקרוא אֲשֶׁר־הָ בקמץ.

❖❖❖ ❖❖❖ ❖❖❖

❖ חילופי נוסחאות ❖

כ"ג ו': וְנִשְׂא אֶלֶּהִים אֶתָּה / (וְנִשְׂא אֶלֶּהִים | אֶתָּה)

ללא פסיק – בכתבי היד: ט"ב ט"ג ט"ד ט"ו ט"ח, ס"א ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה ס"ו ס"ז ס"ח ס"ט ס"י ס"יא ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה ס"ו ס"ז, א"א א"ב א"ג א"ד א"ה א"ו א"ז א"ח א"ט א"י. ~ ובדפוסים: רוו"ה, קסוטו, קורן, ברויאר. ~ וכן כתב אור תורה.

עם פסיק – בכתבי היד: א"ו א"ז. ~ ובדפוסים: מק"ג, לטריס, גינצבורג.⁶ ~ וכן כתב מנחת שי.

כ"ג י"ב: עַם הָאָרֶץ / (עַם־הָאָרֶץ)

במרכא – בכתבי היד: ט"ב ט"ג ט"ד ט"ו ט"ח, ס"א ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה ס"ו ס"ז ס"ח ס"ט ס"י ס"יא ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה ס"ו ס"ז, א"א א"ב א"ג א"ד א"ה. ~ ובדפוסים: קסוטו, ברויאר.

במקף – בכתבי היד: א"א א"ג א"ו א"ז א"ח א"ט א"י. ~ ובדפוסים: מק"ג, רוו"ה, לטריס, גינצבורג, קורן. ~ וכן הוא בעין הקורא.⁷

כ"ד כ"א: לְדַעַת / (לְדַעַת)

ברביע – בכתבי היד: ט"ב ט"ג ט"ד ט"ו ט"ח, ס"א ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה ס"ו ס"ז ס"ח ס"ט ס"י ס"יא ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה ס"ו ס"ז, א"א א"ב א"ג א"ד א"ה א"ו א"ז א"ח א"ט א"י. ~ ובדפוסים: רא"פ, לטריס, גינצבורג,⁸ קסוטו, ברויאר. ~ וכן כתבו אור תורה ומנחת שי.

בזקף גדול – בכתבי היד: ס"ה ס"ח ס"ט ס"י ס"ג, א"א א"ד א"ז א"י. ~ ובדפוסים: מק"ג, רוו"ה, קורן. ~ וכן הוא בעין הקורא.

כ"ד ל"ג: וַיִּוָּשֶׁם / (וַיִּוָּשֶׁם)

השי"ן בפתח – בכתבי היד: ט"ב ט"ג ט"ד ט"ו ט"ח, ס"א ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה ס"ו ס"ז ס"ח ס"ט ס"י ס"יא ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה ס"ו ס"ז, א"א א"ב א"ג א"ד א"ה א"ו א"ז א"ח א"ט א"י. ~ ובדפוסים: גינצבורג, קסוטו, ברויאר. ~ וכן נראה מדברי האבן עזרא.⁹ ~ ונראה שכן דעת מנחת שי.¹⁰

השי"ן בקמץ – בכתבי היד: ס"ה ס"ו ס"ז ס"ח, א"ב א"ז א"ט. ~ ובדפוסים: מק"ג, רא"פ, רוו"ה, לטריס, קורן.

כ"ה ג': וּבְנֵי דָדָן / (וּבְנֵי דָדָן)

בזקף קטן – בכתבי היד: ט"ב ט"ג ט"ד, ס"ה ס"ו ס"ח ס"ט ס"יא ס"ג, א"א א"ב א"ג א"ט. ~ ובדפוס: ברויאר. ~ וכן הוא בעין הקורא בשם מקצת ספרים.

ברביע – בכתבי היד: ט"ח¹¹, ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה ס"ו ס"ז ס"ח ס"ט ס"י ס"יא ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה ס"ו ס"ז, א"א א"ב א"ג א"ד א"ה א"ו א"ז א"ח א"ט א"י. ~ ובדפוסים: מק"ג, רא"פ, רוו"ה, לטריס, גינצבורג, קסוטו, קורן. ~ וכן הוא בעין הקורא בשם רוב ספרים.¹²

¹ כ"ד כתב רוו"ה (בפירושו שום שכל) שנראה מפירושו האבן עזרא שמנוקד וַיִּוָּשֶׁם בפתח, שכתב: ויושם. מבנין שלא נזכר פועלו, כמו וַיִּשָּׁב אֶת מִשָּׁה (שמות י"ח). עכ"ל. ומהשוואת הבנין נראה שניקודם שווה ומנוקד וַיִּוָּשֶׁם בפתח.

² בה בערתו על תיבה זו עסק מנחת שי בניקוד היו"ד, ולא בניקוד השי"ן, אך בדיבור המתחיל ניקד את השי"ן בפתח, וניתן ללמוד מכך שכנראה כך ניקד תיבה זו.

³ אך הוסיף שם הסופר וכתב: נ"א. דהיינו שיש נוסח אחר בו מוטעם דָדָן בזקף. ואכן בתרגום שם מוטעם דָדָן בזקף, שלא כנוסח המקרא שבו (דרך כתיב היד להטעים את התרגום בטעמים בהם מוטעם הפסוק).

⁴ בהטעמה בזקף גם מסתברת יותר, משום שאם תיבת דָדָן מוטעמת ברביע, הפיסוק הוא: וּבְנֵי דָדָן הָיוּ אֲשֶׁר־וּלְטוּשִׁים, וְלֹאֲמִים. ופיסוק זה אינו מסתבר. אך אם תיבת דָדָן מוטעמת בזקף, הפיסוק הוא: וּבְנֵי דָדָן, הָיוּ אֲשֶׁר־וּלְטוּשִׁים וְלֹאֲמִים. ופיסוק זה הגיוני ומסתבר.

⁵ ענין זה מבואר בגליון פרשת וירא תשע"ו הערה ב'.

⁶ משום נסוג אחור. וענין זה מבואר בגליון פרשת בראשית תשע"ה הערה ג'.

⁷ ענין זה מבואר בגליון פרשת וירא תשע"ו הערה ג'.

⁸ לעולם באסיפה שפירושה מיתה, הטעם מלעיל והסמ"ך בסגול, ובאסיפה מלשון איסוף, הטעם מלרע והסמ"ך בצירי (כגון: וַיֹּאסֶף מִשָּׁה אֶל־הַמִּצְרָיִם, במדבר י"א ל'). ויתכן שאם קורא מלרע במקום מלעיל, או להיפך, משנה משמעות.

⁹ ובגליון כתב שבספרים אחרים בלי פסק.

¹⁰ יתכן שההטעמה עַם־הָאָרֶץ במקף היא טעות שנגרמה מחמת הפסוקים הסמוכים בהם תיבת עַם אכן מוקפת לתיבת הָאָרֶץ (פסוק ז': וַיִּשְׁתַּחוּ לַעֲמֵי־הָאָרֶץ. פסוק י"ג: בְּאֵזְבֵּי עַם־הָאָרֶץ).

¹¹ ובגליון כתב שבספרים אחרים מוטעם לְדַעַת בזקף גדול.